

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ТА ПЕДАГОГІЧНІ ФУНКЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЦИНИ

THE ESSENCE OF PEDAGOGICAL COMPONENT AND PEDAGOGICAL FUNCTIONS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE MASTERS OF MEDICINE

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності. Проблема актуалізується змінами, що відбуваються у вітчизняній системі охорони здоров'я, превентивною спрямованістю медицини, інтеграцією процесів лікування, навчання і виховання пацієнтів, тенденцією до підвищення вимог до змісту і якості професійної підготовки медичних працівників, що зумовлюють необхідність дослідження педагогічних аспектів їх професійної діяльності. Основними педагогічними категоріями у сфері професійної діяльності медичних працівників є виховання і навчання, основними завданнями яких є формування здорової особистості пацієнта, виховання свідомого ставлення людини до здоров'я і заповнення відсутніх у нього медичних знань і умінь.

Визначено педагогічний складник професійної діяльності майбутніх магістрів медицини, який охоплює: терапевтичне навчання пацієнта та його родини з питань підтримки здоров'я, догляду і самодогляду, уникнення ускладнень, травматизму; налагодження міжособистісної педагогічної взаємодії та довірливих відносин із пацієнтом і співпраці з ним, його близькими та родичами; профілактичну медико-роз'яснювальну роботу та виховання в пацієнтів усвідомленого ставлення до збереження свого здоров'я; проектування та управління освітньою діяльністю пацієнтів; розроблення та реалізацію освітніх програм; діагностику та контроль за освітньою діяльністю пацієнтів, їхніх сімей; педагогічну рефлексію та самонавчання майбутніх магістрів медицини для роботи в закладах освіти.

Педагогічна діяльність майбутніх магістрів медицини має організаційний характер і передбачає навчання пацієнтів і членів їхніх родин на всіх етапах лікувально-профілактичного процесу. У педагогічній діяльності медичних працівників виокремлено такі педагогічні функції: когнітивно-діагностична, інформаційно-роз'яснювальна, консультативно-методична, корекційно-контрольна. Кінцевим завданням педагогіки в професійній діяльності майбутніх магістрів медицини є формування фізично і психічно здорової людини. Для вирішення цього завдання медичні працівники мають розуміти важливість педагогічних знань, вміти ставити загальну мету і завдання навчання і виховання в роботі з пацієнтами, усвідомлювати зміст, методи і форми педагогічної діяльності, вправно застосовувати педагогічні знання і вміння у власній професійній діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність, педагогічна діяльність, педагогічні

функції, магістри, майбутні маістри медицини.

The article is devoted to one of the urgent problems of training of future masters of medicine for pedagogical activity. The problem is actualized by the changes taking place in the national health care system, preventive orientation of medicine, integration of processes of treatment, education and education of patients, the tendency to increase the requirements for the content and quality of professional training of medical workers, which cause the necessity to research the pedagogical aspects of their professional activity. The main pedagogical categories in the field of professional activity of medical workers are education and training, the main tasks of which are the formation of a healthy personality of the patient, education of a conscious attitude man to his health and filling the missing medical knowledge and skills.

The pedagogical component of professional activity of future masters of medicine is defined, which includes: therapeutic training of the patient and his family on questions of the health support, health care and self-care, avoidance of complications, injuries; establishing interpersonal pedagogical interaction and trusting relations with the patient and cooperation with him, his relatives and friends; preventive medical and explanatory work and education of patients with a conscious attitude to maintaining their health; design and management of educational activities of patients; development and implementation of educational programs; diagnosis and control over the educational activities of patients and their families; pedagogical reflection and self-study of future masters of medicine to work in educational institutions.

The pedagogical activity of future masters of medicine has an organizational character and involves the training of patients and their family members at all stages of the treatment and prevention process. The following pedagogical functions are distinguished in the pedagogical activity of medical workers: cognitive-diagnostic, informational-explanatory, consultative-methodical, correctional-controlling. The final task of pedagogy in the professional activity of future masters of medicine is the formation of a physically and mentally healthy person. To solve this problem, health professionals must understand the importance of pedagogical knowledge, be able to set a common goal and objectives of teaching and education while working with patients, to understand the content, methods and forms of teaching, skillfully apply pedagogical knowledge and skills in their own professional activity.

Key words: professional activity, pedagogical activity, pedagogical functions, masters, future masters of medicine.

УДК 378:615.851
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.28>

Гуменюк В.В.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри медицини катастроф
та військової медицини
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У системі медичної освіти України нині здійснюється низка заходів щодо її модернізації, зокрема у закладах вищої освіти (ЗВО). Посилюється увага до теоретичної та практичної підготовки майбутніх лікарів із дисциплін, які становлять предмет їх професійної діяльності [8, с. 92]. Удосконалення освітнього процесу в медичних ЗВО передбачає оновлення змісту і методів навчання, в результаті якого компетентний медик має оволодіти достатнім обсягом знань, умінь і навичок, зокрема й психолого-педагогічних. Педагогічна підготовка майбутніх магістрів медицини необхідна не лише для діяльності в медичних закладах освіти, а й для того, щоб планувати, вживати й оцінювати заходи, необхідні для профілактики патологій і захворювань, ранньої діагностики та ефективного лікування пацієнтів [2, с. 136]. Педагогіка і медицина як найважливіші сфери гуманітарної практики мають міцні і глибокі зв'язки. Спорідненість цих наук закладена ще в клятві Гіппократа, де чітко простежується ідея, що лікар має вміти передавати свій досвід іншим, тобто бути хорошим педагогом.

Загалом професійна діяльність майбутніх магістрів медицини має певні особливості, оскільки спрямована на обслуговування та задоволення потреб людей. Суспільна значущість роботи майбутніх магістрів медицини, відповідальність, складність і багатоаспектність їхніх професійних обов'язків не лише вимагають від них високого рівня професійної підготовки, фундаментальних знань теорії та практики медицини, опанування навичок, тактики, відповідних методів і прийомів лікарської діяльності, а й передбачають володіння знаннями, вміннями і навичками, спрямованими на налагодження довірливих взаємовідносин із пацієнтом і співпраці з ним, його близькими й родичами, сприяння усвідомленню й реалізації відповідального ставлення пацієнта до процесу обстеження та лікування, профілактики загострення хвороби тощо, викладення інформації доступною, зрозумілою для пацієнта мовою з урахуванням його стану, особливостей і культурного рівня, що забезпечить найкраще надання медичної допомоги [6, с. 106]. Це дає чіткі орієнтири педагогічної складової частини професійної діяльності медиків.

Щоб зрозуміти завдання педагогічної підготовки майбутніх магістрів медицини та визначити структуру їх педагогічної компетентності, необхідно проаналізувати педагогічну складову частину діяльності та виявити відповідні педагогічні функції. Зазначимо, що для майбутніх магістрів медицини характерні такі основні види робіт: діагностична, практична, профілактична; функції: проєктивна, організаторська, виконавча.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз літератури з проблеми дослідження свідчить, що вітчизняними та зарубіжними науков-

цями проведено низку досліджень із питань педагогічної спрямованості професійної діяльності медичних працівників. Так, психолого-педагогічна проблематика розвитку особистості майбутнього медика досліджена в публікаціях І. Балякової, М. Мурав'їєвої, Л. Островської, Н. Пахомової та ін. Деякі питання педагогічної підготовки медиків до навчання пацієнтів розкрили І. Глінкіна, В. Осипова, Т. Перцева, І. Тарасова та ін. Досить детально висвітлена підготовка лікаря-педагога в наукових пошуках М. Камілова, Н. Кудрявої, Л. Лонської, О. Лопанової, І. Новгородцевої, С. Носкової та ін. Також у цьому плані певний інтерес становлять роботи С. Бухальської, в яких автор розкриває сучасний підхід до педагогічної медицини, її цілей, понятійного апарату, методології [3]; дослідження А. Ємця спрямовані на вивчення ролі виховання пацієнта в професійній діяльності лікаря [5]. Численні дослідження, проведені науковцями Західної Європи, спрямовані на вивчення питань зміцнення здоров'я і санітарної освіти населення. Значна увага, що приділяється в наукових дослідженнях проблемі педагогічних аспектів професійної діяльності медичних працівників, що спричинена процесом інтеграції лікування, навчання і виховання пацієнта та його родичів, необхідністю формування в широких верств населення готовності до діяльності зі збереження та покращення здоров'я, орієнтацією на здоровий спосіб життя.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В останні роки у вітчизняній системі охорони здоров'я зазначається тенденція до підвищення вимог до змісту і якості професійної підготовки майбутніх магістрів медицини. Значна увага приділяється не лише знанням спеціальних медичних дисциплін, володінню професійними медичними навичками і вміннями, а й педагогічним аспектам професійної діяльності. Актуальність проблеми очевидна з численних психолого-педагогічних досліджень особливостей професійної діяльності медичних працівників, що з'явилися в Україні та країнах Європи. Однак у сучасних дослідженнях мало уваги приділяється проблемі підготовки майбутніх магістрів медицини до педагогічної діяльності, вивченню педагогічних аспектів професійної діяльності медичних працівників та їх ставлення до таких проблем.

Мета статті полягає в розкритті сутності педагогічної складової частини та педагогічних функцій професійної діяльності майбутніх магістрів медицини.

Виклад основного матеріалу. Лікарські спеціальності, як і педагогічні, належать до системи «людина – людина», що зумовлює необхідність не лише якісної природничо-наукової та клінічної підготовки, а й підготовки у сфері етики, педагогіки, психології, що дає змогу ефективно працювати з людиною, ґрунтуючись на гуманістичних

Рис. 1. Схема змісту виховання у професійній діяльності майбутніх магістрів медицини

Рис. 2. Схема змісту навчання в професійній діяльності майбутніх магістрів медицини

принципах. Задоволення потреб пацієнтів із різних верств і вікових категорій населення передбачає їх ознайомлення із сучасними способами профілактики, діагностування та лікування хвороби, визначення програми обстеження та лікування та переконанні в її ефективності, практичну реалізацію такої програми, рефлексію виконаних дій. Тому знання основ педагогіки дає змогу магістрам медицини здійснювати якісно новий підхід до пацієнтів та інших учасників лікувально-оздоровчого процесу, розглядати кожного пацієнта в особистісному плані, впливати на формування здорової особистості пацієнта.

Педагогічні знання, що застосовуються майбутніми магістрами медицини в професійній діяльності, дають їм змогу більш глибоко пізнати закономірності успішної передачі професійного і соціального досвіду іншим учасникам лікувально-оздоровчого процесу (пацієнтам, родичам пацієнта, молодшому медичному персоналу тощо) [9, с. 103]. У цьому плані основними завданнями педагогіки стосовно професійної діяльності медпрацівників є: розробка теорії і методики медико-освітньої діяльності, що дає змогу здійснити якісний підхід до пацієнта; організація та здійснення оптимальної терапевтичної взаємодії; розробка системи виховання здорової людини і свідомого ставлення до питань власного здоров'я тощо. Майбутні магістри медицини, розпочавши самостійну медичну практику, мають бути готові до

здійснення педагогічної діяльності з різними категоріями пацієнтів і їхніми родичами.

Нині зростає число досліджень, присвячених питанню педагогічної та психолого-педагогічної діяльності майбутніх медиків. Так, М. Діанкіна розглядає педагогічну діяльність медиків як виховання і навчання пацієнтів для формування в них індивідуальних якостей, що сприяють відновленню та збереженню здоров'я [4, с. 9]. Згідно з науковими поглядами Г. Стечак, психолого-педагогічна діяльність лікаря передбачає виховний і навчальний вплив на пацієнта, спрямований на збереження і зміцнення здоров'я за допомогою мобілізації внутрішніх резервів особистості пацієнта в прийнятті відповідного терапевтичного рішення [8, с. 93].

Основними педагогічними категоріями у сфері професійної діяльності медичних працівників є виховання і навчання. Виховання спрямовано на формування здорової особистості, звичок здорового способу життя, відносин пацієнта до свого здоров'я як найвищої цінності, створення в людини мотивації до використання оздоровчих технологій, формування культури здоров'я (рис. 1). Водночас виховання здійснюється комплексно, у взаємозв'язку розумового, морального, естетичного і патріотичного аспектів.

Навчання в професійній діяльності медичних працівників передбачає спеціально організований процес, пов'язаний із заповненням відсутніх у людини медичних знань і вмінь (рис. 2).

Успішна педагогічна діяльність медпрацівників, на думку А. Агаркової, базується на таких методологічних принципах: двостороннього характеру; цілісності і єдності; системності і комплексності; спільної діяльності медпрацівника і пацієнта (родичів); організації, керівництва та управління процесом навчання пацієнта медпрацівником; індивідуального характеру: врахування статі, віку, соціального стану; особистісного підходу (врахування особистісних якостей, темпераменту, характеру тощо) [1, с. 10].

Діяльність майбутніх магістрів медицини спрямована на задоволення потреб пацієнта щодо здоров'язбереження шляхом надання йому кваліфікованої медичної допомоги, що передбачає педагогічну складову частину його професійної діяльності, яка, за нашими міркуваннями, охоплює:

- терапевтичне навчання пацієнта та його родини з питань підтримки здоров'я, догляду і самоогляду, уникнення ускладнень, травматизму;
- налагодження міжособистісної педагогічної взаємодії та довірливих відносин з пацієнтом і співпраці з ним, його близькими та родичами;
- профілактичну медико-роз'яснювальну роботу та виховання в пацієнтів усвідомленого ставлення до збереження здоров'я;
- проектування та управління освітньою діяльністю пацієнтів; розроблення та реалізацію освітніх програм;
- діагностику і контроль за освітньою діяльністю пацієнтів;
- педагогічну рефлексію та самонавчання лікаря.

Неготовність до реалізації хоча б однієї з цих складових частин суттєво знижує ефективність соціально-педагогічної діяльності майбутніх магістрів медицини та лікувально-профілактичного процесу загалом.

Таким чином, сутність педагогічної складової частини роботи майбутніх магістрів медицини детермінована особливостями їхньої професійної діяльності, які полягають у тому, що: 1) психологічні та педагогічні знання, вміння, навички, а також педагогічні здібності та властивості особистості сприяють успішному психологічному та терапевтичному впливу на пацієнтів і дають змогу ефективно організувати лікувально-профілактичний процес, регулювати різні його аспекти [6, с. 140]; 2) медична практика потребує сформованої системи гуманістичних цінностей особистості (близьких для медика та педагога), а також обов'язкового усвідомлення її сенсу, змісту, засобів і способів виконання (лікарську рефлексію); 3) педагогічна діяльність лікаря передбачає проектування елементів освітнього процесу як невід'ємну та надзвичайно важливу частину лікувально-профілактичного процесу та, відповідно, педагогічну рефлексію, тобто обов'язкове осмис-

лення всіх параметрів і чинників успішності освітньої діяльності; 4) психолого-педагогічний вплив на суб'єктів лікувально-профілактичного процесу потребує врахування закономірностей конструктивної міжособистісної взаємодії та, відповідно їх усвідомлення й самоаналізу [10, с. 312]; 5) виконання освітньої складової частини професійної діяльності вимагає здатності лікаря до емпатії, поваги до своїх пацієнтів, уміння переконувати їх у доцільності та необхідності певних процедур тощо.

Керуючись результатами аналізу педагогічної складової частини лікарської практики, доцільно виокремити такі педагогічні функції діяльності майбутніх магістрів медицини в лікувально-профілактичному процесі:

1) когнітивно-діагностична, яка виявляється в тому, що передусім лікар має провести всебічне обстеження (не лише медичне, а й психолого-педагогічне) пацієнта, вивчити режим його праці й відпочинку, поведінку, домашні умови, а вже потім приступати безпосередньо до різних аспектів попередження, запобігання та, в разі потреби, діагностики та лікування захворювань;

2) інформаційно-роз'яснювальна – передбачає пояснення особливостей захворювання та його наслідків, доцільності та дієвості приписів, режиму вживання ліків тощо, бесіди з пацієнтом і членами родини стосовно способу догляду за хворим;

3) консультативно-методична – виявляється під час навчання пацієнтів прийомів самоогляду, способів проведення різних процедур, консультацій та вказівок щодо профілактики шкідливих звичок, загострення хвороби, інструктування та демонстрації послідовності виконання необхідних дій, особливостей самоогляду пацієнтові або його родичам під час догляду;

4) корекційно-контрольна – передбачає перевірку правильного виконання лікарських приписів і надання допоміжних інструкцій щодо корекції їхнього виконання, що свідчить про ефективність педагогічної роботи майбутніх магістрів медицини.

Висновки. Загалом у вищій медичній школі викладання фундаментальних дисциплін повинно мати виражену клінічну спрямованість. Не викликає сумніву те, що необхідно пов'язувати наскрізними програмами курси природничих, медико-біологічних і клінічних дисциплін. У сучасних умовах необхідна підготовка фахівців із широким спектром знань і умінь, що потрібні для роботи в різних сферах медичної практики. Тому завдання спеціальних теоретичних дисциплін – створити фундамент, спираючись на який, студенти могли б надалі набувати стійкі навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти педагогічній спрямованості підготовки майбутніх магістрів медицини з використанням сучасних інноваційних методів навчання й органі-

зації освітнього процесу задля адаптації до змін, що відбуваються в медичній науці і практиці та в управлінні охороною здоров'я.

Згідно з проблемою дослідження розглядаємо педагогічні функції роботи майбутніх магістрів медицини як ключові завдання, що визначають повноцінну реалізацію ними всіх аспектів педагогічної діяльності. Формуванню сучасного розуміння реалізації медичної діяльності в галузі охорони здоров'я пацієнтів сприяють психолого-педагогічні знання і вміння, що надають лікарям більш адекватні уявлення про методи і технології лікувально-профілактичної роботи з різними групами населення, способи та прийоми популяризації здорового способу життя тощо. Для ефективної реалізації педагогічних завдань майбутні лікарі мають одержати під час навчання у ЗВО відповідну теоретичну і практичну психолого-педагогічну підготовку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агаркова А.О. Формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2011. 22 с.
2. Балякова И.С. Формирование педагогической компетентности будущего специалиста со средним медицинским образованием : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Саратов, 2006. 202 с.
3. Бухальська С.Є. Розвиток педагогічної компетентності викладачів у системі методичної роботи медичного коледжу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2013. 200 с.
4. Дианкина М.С. К вопросу формирования психолого-педагогической культуры в медицинском вузе. *Ярославский психологический вестник*. 2004. № 11. С. 7–10.
5. Ємець А.В. Підготовка майбутніх сімейних лікарів до застосування фізично-реабілітаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2015. 22 с.
6. Колісник-Гуменюк Ю.І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах : монографія. Львів, 2013. 296 с.
7. Островская Л. В. Формирование педагогической культуры и этики в системе подготовки студентов-медиков : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01, 13.00.08. Москва, 2004. 325 с.
8. Стечак Г. Формування та розвиток педагогічної компетентності у студентів медичних закладів вищої освіти з використанням інноваційних технологій. *Молодь і ринок*. 2019. Вип. 11 (178). С. 88–94.
9. Творогова Н.Д. Деловое общение преподавателя медицинского вуза : учеб.-метод. пособ. для слуш. системы доп. образов., преподавателей медицинских и фармацевтических вузов, факультетов университетов. Омск : Отдел международного сотрудничества ОмГМА, 2012. 188 с.
10. Maudsley R.F. Assessment of International Medical Graduates and their integration into Family Practice: The Clinician Assessment for Practice Program. *Academic Medicine*. 2008. № 83(3). P. 309–315.